

Mart2021
N202114

tepav

DEĞERLENDİRME NOTU

Bengisu Özenç
SEFiA Direktörü

TÜRKİYE PARİS'E NE KADAR UZAK? ¹

Paris İklim Anlaşması'nda çok tartışılan, az bilinen doğrular

Paris Anlaşması, 2015 yılında Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'nin (BMİDÇS) Paris'te yapılan 21. Taraflar Toplantısı'nda imzaya açılan ve Dünya'nın Sanayi Devrimi'nden bu yana ortalama yüzey sıcaklığındaki artışı 2 derecenin altında tutmayı, mümkünse 1,5 derecede sınırlandırmayı amaçlayan bir anlaşma çerçevesidir. Çerçeve sözleşmeye taraf 197 ülkenin 191'i Paris Anlaşması'nı onaylamışken, 6 ülke henüz Anlaşma dışında yer almaktadır. Türkiye, 2016 yılında Anlaşmanın ilk imzacıları arasında yer alsa da bugün İran, Irak, Eritre, Yemen ve Libya ile birlikte Anlaşmayı henüz onaylamayanlar arasındadır.

Yeşil dönüşüm gündeminin, özellikle de Avrupa Yeşil Mutabakatı ile birlikte, bir zorunluluk olarak karşımıza çıktığı son dönemde, yeniden tartışılmaya başlanan Paris Anlaşması ve Türkiye'nin pozisyonuna ilişkin açıklığa kavuşturulmasının önemli olduğunu düşündüğümüz noktaları 5 maddede aşağıda özetledik. Bu açıklamaların kamuoyunu Paris Anlaşması konusunda bilgilendireceğini ve Türkiye'nin daha da gecikmeden Anlaşmayı onaylama yolunda atacağı adımlara ışık tutacağını umuyoruz.

1. Paris Anlaşması taraf ülkelere belli bir emisyon azaltım hedefini zorunlu tutuyor mu?

Hayır.

Paris Anlaşması, ülkelerin ulusal şartlarına uygun şekilde hazırladıkları ve BMİDÇS Sekretaryasına sundukları emisyon azaltım beyanlarını (Ulusal Katkı Beyanı) baz alıyor ve ülkeleri her 5 yılda bir kendi beyanlarını iyileştirmeye davet ediyor.

¹ Bu çalışma TEPAV ve SEFiA ortaklığında hazırlanmıştır.

2015 yılı Ekim ayı sonuna kadar BMİDÇS sekretaryasına sunulmuş olan beyanlar 4 ana grupta toplanabilir.²

- I. **Mutlak azaltım:** belli bir yıldaki emisyon seviyesi referans alınarak (örn. 2000), hedef yıldaki emisyonların bu seviyenin altına indirilmesi.
- II. **Tavan emisyon yılı:** ülkelerin ulusal emisyonlarının en üst seviyeye (tavan) ulaşacağı yılın belirlenmesi ve bu yıldan itibaren emisyonların azaltılması.
- III. **Referans senaryodan azaltım:** ülkelerin mevcut politikaları altındaki emisyon seviyelerini referans senaryo olarak kabul edip, emisyonların bu senaryodaki seviyenin altına indirmesi.
- IV. **Emisyon yoğunluğu hedefi:** ülkelerin birim ekonomik çıktı başına ürettikleri emisyonların belli bir seviyeyi aşmayacağına ya da bu yoğunluğun azaltılacağına dair açıkladıkları hedefler.

2. Türkiye anlaşmayı onaylarsa mutlak emisyon azaltımı yapmak zorunda mı?

Hayır.

Türkiye ne zaman ve ne kadar sera gazı azaltım taahhüdünde bulunacağına Ulusal Katkı Beyanı çerçevesinde kendisi karar verebilir. Paris Anlaşması'nın bir yaptırım uygulama ya da belli bir emisyon azaltım seviyesini zorunlu tutma gibi bir mekanizması bulunmuyor. İklimi korumak için emisyonların azaltılması ve fosil yakıtların kullanılmaması gerekse de Anlaşmanın buna zorladığı ya da bunu şart koştuğuna ilişkin yorumlar doğruyu yansıtmıyor.

3. Türkiye Paris Anlaşması'nı imzalarken emisyon azaltım taahhüdü verdi mi?

Evet.

Türkiye, BMİDÇS sekretaryasına sunduğu ulusal katkı beyanında, hiç önlem almadığı senaryoda (referans senaryo) 2030 itibarıyla 1.175 milyon ton CO₂e seviyesine ulaşan emisyonlarını, önlemler altında %21 azaltımla 929 milyon ton CO₂e seviyesine indirebileceğini beyan etti. Referans senaryo altında emisyonlarını 2 kattan fazla artıracığını söyleyen Türkiye'nin bu beyanı uluslararası camia tarafından oldukça yetersiz olarak değerlendiriliyor. Eğer tüm ülkeler Türkiye gibi, yetersiz hedefler sunarsa ortalama yüzey sıcaklığındaki artış 4 dereceyi geçebilir. Türkiye'nin resmi planlarında 2030 sonrası için sera gazı emisyonunu azaltmaya yönelik bir hedefi ise bulunmuyor.

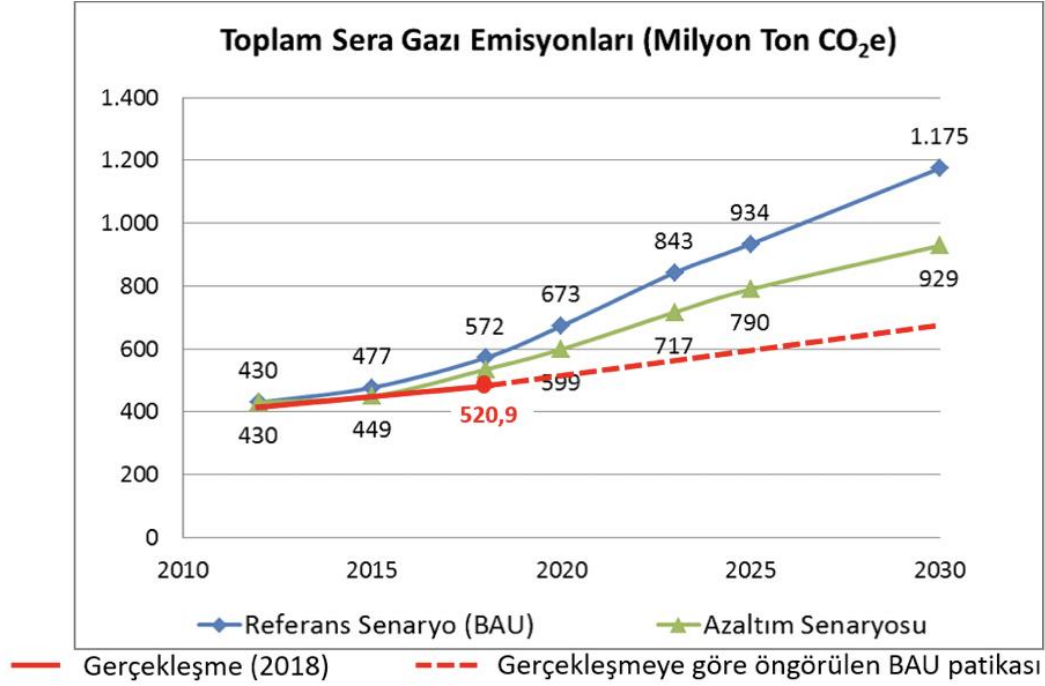
Çalışmalar, Türkiye'nin bu taahhüdünden daha iyisini yapabileceğini gösteriyor. Hiçbir azaltım tedbiri almadan Türkiye'nin toplam emisyonunun 2030'da 709 milyon ton CO₂e olabileceği raporlanıyor.³ Bu hesaplamaları resmi rakamlar da doğruluyor. TÜİK'in 2020 yılında yayınladığı en son sera gazı emisyonu envanterine göre 2018 yılında toplam emisyonlar, 2017 yılına göre azalarak, 520,9 milyon ton CO₂e olarak gerçekleşmiştir. Bu seviye, niyet beyanında azaltım patikasında öngörülen 2018 seviyesinin de altında.

² https://www.env.go.jp/en/earth/ap-net/documents/seminar/23rd/14_WRI_Song.pdf

³ <https://tusiad.org/tr/tum/item/10634-tusi-ad-in-ekonomi-k-gostergeler-mercegi-nden-yeni-i-kli-m-reji-mi-raporu-tanitildi>

TÜRKİYE PARİS'E NE KADAR UZAK?

Paris İklim Anlaşması'nda çok tartışılan, az bilinen doğrular

Kaynak: Türkiye Ulusal Katkı Beyanı ve TÜK Sera Gazı Emisyon Envanteri

4. Türkiye Anlaşmayı onaylarsa gelişmekte olan ülkelere finansal destek vermek zorunda mı?

Hayır.

BMİDÇS'nin eklerinde tanımlandığı hali ile Türkiye, Ek 1'deki gelişmiş ülkeler arasında yer alıyor. Sözleşmenin Ek 2'si gelişmekte olan ülkelere finansal destekte bulunacak gelişmiş ülkeleri listeliyor. Türkiye, itirazları sonucu OECD üyesi olduğu için dahil edildiği bu listeden 2001 yılında çıkarıldı ve Sözleşmeye EK 1 tarafı olarak katıldı. Dolayısıyla Çerçeve Sözleşme altında gelişmekte olan ülkelere mali ve teknolojik yardım yapması yönünde bir yükümlülüğü de bulunmuyor. Ayrıca, Paris Anlaşması'nda gelişmiş-gelişmemiş ülkeler listesi gibi bir ek bulunmuyor. Paris Anlaşması, ülkelerin sorumlulukları ile ilgili olarak BMİDÇS'deki bu listeye de atıf yapmıyor.

İklim finansmanı sisteminin 2025 itibariyle büyük ölçüde değişmesi bekleniyor. Türkiye, Paris Anlaşması'nı onaylamadığı ve iklim tartışmalarının parçası olmadığı sürece üzerinde çalışılan yeni modeller konusunda da söz sahibi olamayabilir. Bunun yanında güncel şartlar altında gözden geçirilmemiş ve iyileştirilmemiş emisyon azaltım hedeflerinin de Türkiye'yi gelecek dönemde finansmana erişim konusunda zora sokacağı beklenebilir. Ülkelerin ulusal emisyon bildirimleri, azaltım hedefleri ve bu hedeflere ulaşma yönündeki performanslarının uluslararası finans kuruluşları tarafından yakından izleneceği ve finansın akımına yön verecek ana göstergelerden biri olacağı ise sıkça dile getirilen bir beklenti.⁴

⁴ Benzer vurgular, 10-11 Mart 2021 tarihlerinde gerçekleştirilen AB-Türkiye Yüksek Düzeyli İş Diyalogu toplantıları kapsamında, uluslararası finans kuruluşları tarafından da dile getirilmiştir. Toplantıların kayıtları için: <https://www.tepav.org.tr/tr/haberler/s/10264>

5. Türkiye'nin Anlaşmayı onaylaması ciddi bir iklim finansmanı imkanından vazgeçmesi anlamına mı geliyor?

Hayır.

Türkiye'nin Ek 1'de olması Yeşil İklim Fonu'na (GCF) erişimini engelliyor, bu nedenle de Ek 1'den çıkmak üzere bir diplomasi yürütülüyor. GCF, 2020 yılından itibaren gelişmekte olan ülkelere yılda \$100 milyar tutarında kaynak kullanılmak üzere kurulmuş bir fon. Ancak bugüne kadar fon kapsamında \$10,3 milyar tutarında kaynak taahhüt edilmiş, bunun ise \$8,4 milyarı teyit edilmiştir. Kalkınma Bankalarından ve yerel kaynaklardan sağlanan eş finansmanla birlikte toplam \$30,3 milyarlık finansman yaratıldığı hesaplanmaktadır.⁵ Fondan projelere yönlendirilmiş kaynak ile mevcutta 173 tane projenin yürütüldüğü ve bu projelerin de çoğunlukla orta ölçekli projeler olduğu göz önünde bulundurulduğunda, proje başına ortalama \$50 milyon gibi bir kaynağın GCF'ten aktarıldığı söylenebilir. Bu dağılımda en az gelişmiş ülkeler, küçük ada devletleri ve Afrika kıtası öne çıkarken, Türkiye ile akran sayılabilecek gelişmekte olan ülkelere aktarılan kaynaklar: Brezilya \$200 milyon (4 proje), Arjantin \$185 milyon (4 proje), Meksika \$23 milyon (4 proje) olarak sıralanmaktadır.⁶ Buna karşılık Almanya, Fransa, Birleşmiş Milletler ve Dünya Bankası ortaklığında tasarlanan çok daha yüksek miktarda özel bir "finansal paket" in 2019 yılında Türkiye'ye sunulduğu raporlanmaktadır.⁷ Türkiye'nin Paris Anlaşması'nı onaylaması amacıyla sunulmuş olan bu paketle ilgili tarafların bir anlaşmaya varamadığı anlaşılmaktadır.

Her ne kadar Türkiye'nin enerji dönüşümü için ihtiyaç duyduğu fonlara ulaşamaması ilk bakışta adil gözükmeseyse de yeşil dönüşüm için güçlü ve inandırıcı politika yaklaşımına sahip olmaması, fonlara erişim konusundaki müzakere gücünü zayıflatmaktadır. Ayrıca, Türkiye'nin Ek 1'den çıkarak GCF'e erişebilmesi, bu kaynağa en çok ihtiyaç duyan en az gelişmiş ülkeler ve küçük ada devletlerinin de onayını gerektirdiğinden, nihayete erdirilebilecek bir strateji gibi görülmemektedir.

⁵ https://www.greenclimate.fund/sites/default/files/document/gcf-project-portfolio-en_0.pdf

⁶ <https://www.greenclimate.fund/countries>

⁷ <https://www.hurriyetdailynews.com/opinion/serkan-demirtas/turkey-proposed-financial-package-for-paris-climate-deal-146741>